



EUR GUIDE

EUROGUIDE KÉZIKÖNYV

 Magyar változat

2021



This project is co-funded by the Internal Security Fund of the European Union – **GA N° 871038**

Hogyan beszéljünk fiatalokkal érzékeny társadalmi kérdésekről?

Ötletgyűjtemény és módszertani segédanyag fiatalokkal foglalkozó szakemberek számára

Ennek a médiumnak a tartalma csak a szerzők véleményét tükrözi, és kizárólag a saját felelősségük.
Az Európai Bizottság nem vállal semmilyen felelősséget az abban szereplő információk felhasználásáért.

Mi ez a kézikönyv, és kinek szól?

Jelen segédanyag távlati célja, hogy segítse a fiatalokkal dolgozó szakembereket abban, hogy fellépjenek az előítéletes és kirekesztő gondolkodás ellen a fiatalok körében. A közvetlen célja pedig az, hogy támogassa a tanárokat, iskolai szociális munkásokat és más gyakorlati szakembereket abban, hogy hatékonyan és proaktívan reagáljanak a megosztó és érzékeny témákról szóló beszélgetésekre és problémákra, amelyekkel munkájuk során találkozhatnak. Meggyőződésünk ugyanis, hogy a kényes társadalmi témák hozzáértő támogatással történő feldolgozása nagyban hozzájárul a társadalmi megosztottság és radikalizáció¹ megelőzéséhez, és erősíti a fiatalok ellenállóképességét a szélsőséges narratívákkal szemben.

Hogyan használjam?

A kézikönyv ötleteket, módszertani segítséget és kereteket ad olyan szakemberek számára, akiket foglalkoztat, hogyan beszélgethetnek érzékeny társadalmi témákról fiatalokkal. A kézikönyvre leginkább úgy tekinthetünk, mint ajánlások gyűjteményére, amely szabadon forgatható és alkalmazható. A tematikus fejezetek és a módszertani részek szervesen kiegészítik egymást, így hasznos őket együtt kezelni. Míg a tematikus fejezetek inspirációt adhatnak arra, milyen kérdések mentén érdemes egy adott témáról párbeszédet kezdeményezni, addig a módszertani rész abban segíthet, milyen konkrét eszközökkel és milyen lépések mentén érdemes ezt a párbeszédet elindítani és keretben tartani.

A kézikönyvben szereplő témák és foglalkozástervek célcsoportjának meghatározásakor szándékosan hivatkozunk tágan – a szigorú korosztályi meghatározást mellőzve – fiatalokra. Ötlettárunkat elsősorban a 15-19 éves középiskolás korosztállyal foglalkozó szakembereknek ajánljuk, hiszünk ugyanakkor abban, hogy az ötletgyűjtemény az egyetemistákkal, fiatal felnőttekkel folytatott munkának is hasznos eszköze lehet. A bemutatott témákat és gyakorlatokat nem társítottuk konkrét iskolai évfolyamokhoz, és minden szakembert, aki kézbe veszi a gyűjteményt, arra bátorítunk, hogy a csoportjuk, osztályuk felkészültségéhez, érdeklődéséhez és sajátosságaihoz igazodva szabadon válogasson közülük, alakítson rajtuk, kombinálja őket.

Hogyan épül fel?

Ahogy az érzékeny társadalmi témák megvitatásához elengedhetetlen, hogy tiszteletben tartsuk egymás személyét és véleményét, úgy a kézikönyv megírása során is arra törekedtünk, hogy a társadalmi párbeszédnek minél inkább teret adva mutassunk be társadalmi problémákat.

Kézikönyvünk három fő részből épül fel. Az [Elméleti bevezetőben](#) röviden áttekintjük azokat a szempontokat, amelyek háttérként fontosak az érzékeny témák feldolgozásához. Az ezt követő tematikus fejezetek érzékeny társadalmi témákat vesznek sorra, az alábbi három kategóriába rendezve: [társadalmi együttélés](#), [társadalmi nemek](#), [társadalmi ideológiák és vallás](#). Az ezután

¹ A polarizáció és a radikalizáció kifejtése az [elméleti bevezető fejezet](#) elején található.

következő [Hova fordulhatok?](#) és [Módszertani gyűjtemény](#) fejezetek e témák megvitatásához ajánlanak konkrét partnereket és eszközöket.

Minden tematikus fejezet két nagy részre tagozódik. Az alapvető fogalmak, adatok és kutatási eredmények mentén először rövid áttekintést adunk az adott témáról, ami kapaszkodóként szolgál a témához kapcsolódó kérdések, megnyilvánulások kezeléséhez és megvitatásához. Ezt követően a „Hogyan beszélgessek ezekről a témákról fiatalokkal?” alfejezetben bemutatjuk az adott témához kapcsolódó, jellemző egyoldalú vagy szélsőséges kijelentéseket, valamint felsorolunk olyan beszélgetésindító kérdéseket és tételmondatokat, amelyek – gondosan megválasztva és megfelelő körülmények között alkalmazva – katalizátorai lehetnek a fiatalokkal folytatott párbeszédnek, és a Módszertani gyűjteményben bemutatott [vitagyakorlatok](#) alapjául szolgálhatnak. A beszélgetésindító kérdések és tételmondatok – a csoportok, osztályok felkészültségéhez, érdeklődéséhez, sajátosságaihoz igazodva – szabadon variálhatók és alakíthatók.

A [Hova fordulhatok?](#) fejezetben olyan [szakmai és civil szervezeteket](#) ajánlunk, amelyek valamely társadalmi probléma mentén végeznek fontos munkát, és partnerek lehetnek abban, hogy a fiatalok szakértő segítséggel mélyülhessenek el egy-egy témában. A szervezetek mellett olyan [szakmai és módszertani anyagokra](#) is hivatkozunk, amelyek további segítséget és ötleteket adhatnak az érzékeny társadalmi témák megvitatásához, feldolgozásához. Bátorítjuk az olvasót, hogy ismerje meg a szervezeteket és a felsorolt anyagokat, és működjön együtt velük, használja őket – iskolai foglalkozások vagy más programok keretein belül. A [Segítségnyújtás fiataloknak](#) pontban pedig olyan szervezetekre is utalunk, amelyek közvetlen segítséget nyújthatnak azoknak a fiataloknak, akiket valamelyik téma különösen érzékenyen érint, vagy akiknek bármilyen más okból támogatásra, pszichológiai vagy akár jogi segítségre van szükségük.

A [Módszertani gyűjteményben](#) sorakoztattuk fel azokat a kérdéseket, amelyekről úgy gondoljuk, segíthetnek rendszerben látni és végiggondolni a kihívásokat, amelyekkel minden szakember szembesülhet, aki vállalja, hogy érzékeny társadalmi témákkal foglalkozik iskolai vagy más intézményes környezetben. Rövid gyakorlat-leírásainkkal arra törekedtünk, hogy olyan eszközöket is beemeljünk a kézikönyvbe, amelyekkel a vélemények sokszínűségére és egymás tiszteletére épülő vita megvalósítható az osztályteremben (és azon kívül is).

Hogyan született a kézikönyv? – Az EUROGUIDE projekt

Az EUROGUIDE projekt az Európai Unió támogatásával valósult meg 2020-2021 során Belgiumban, Hollandiában, Magyarországon, Olaszországban és Svédországban. Hogy segítsük a fiatalokkal foglalkozó szakembereket a polarizáció és radikalizáció elleni fellépésben, a nemzeti partnerek minden országban kézikönyvet dolgoztak ki az érzékeny témák feldolgozásához.

A projektben résztvevő szervezetek:

- Associazione Nazionale Assistenti Sociali, Olaszország
- CEAPIRE, Belgium
- Conflict and Education Learning Laboratory, Hollandia
- Coordinamento Nazionale Comunità di Accoglienza, Olaszország
- Demokratikus Ifjúságért Alapítvány, Magyarország
- European Foundation for Democracy, Belgium
- Het Gemeenschapsonderwijs, Belgium
- Istituto don Calabria, Olaszország

- NOMOS Centro Studi Parlamentari, Olaszország
- Political Capital, Magyarország

Kik készítették? – A magyar EUROGUIDE partnerek

A [Demokratikus Ifjúságért Alapítvány](#) (DIA) elsődleges célkitűzése maradandó tanulási élményeket biztosítani fiatalok és a velük foglalkozó szakemberek számára. Azért dolgozunk, hogy a fiatalok képesek legyenek egymással együttműködni, érzékennyé váljanak a társadalmi problémákra, és ezekre újszerű és fenntartható megoldásokat dolgozzanak ki. Olyan eszközöket és tudást adunk a fiatalok kezébe, amelyek által innovatív, gondolkodó felnőtté és a társadalom aktív alakítóivá válhatnak. A DIA módszertani tárházában többek között olyan területek vannak jelen, mint a vitakultúra-fejlesztés, a közösségépítés, a közösségi szolgálat, a design thinking és service design. Több módszertani kézikönyvet is készítettünk, amelyek szabadon hozzáférhetőek az ifjúsági és pedagógiai szakma számára.

A [Political Capital](#) független politikai kutatóintézet, amely nem kötődik semmilyen politikai szereplőhöz vagy kormányzati szervezethez, de elkötelezett az emberi jogok, a parlamentáris demokrácia, a piacgazdaság és az euroatlanti orientáció mellett. Célunk, hogy hozzájáruljunk a politikáról való kritikus gondolkodáshoz, és elősegítsük az ismereteken és tényeken alapuló politikaformálást és közbeszédet. Kiemelten foglalkozunk az összeesküvés-elméletek és álhírek problémájával, a demokratikus értékekkel és intézményekkel, valamint a radikalizáció és szélsőségeség témájával. Kutatásaink, elemzéseink mellett tájékoztató és segédanyagokat is készítettünk tanárok és fiatalokkal foglalkozó más szakemberek számára.

Köszönetnyilvánítás

E segédkönyv nem jöhetett volna létre azon tanárok, civil szervezetek munkatársai és fiatalokkal foglalkozó más szakemberek elkötelezett és lelkes segítségével, akik ötleteiket és véleményüket megosztották a szerzőkkel. Nagy köszönettel tartozunk nekik, hogy idejüket áldozták arra, hogy interjúkon és fókuszcsoportos beszélgetéseken vegyenek részt, valamint hogy átolvassák a készülő könyv kisebb-nagyobb részeit, és megosszák velünk benyomásaikat és fejlesztést célzó javaslataikat. Az ő meglátásaik formálták a tárgyalt témákat, általuk lett az anyag még inkább gyakorlatorientált és jobban strukturált. Az ő kritikus észrevételeik vezettek minket, amikor a kiegyensúlyozottságra törekedve megfogalmaztuk a beszélgetésindító kérdéseket. Ha hasznos ez az anyag, az sokban nekik köszönhető, ha pedig nem az, az leginkább a szerzők felelőssége.

Köszönet illeti továbbá mindazokat a fáradhatatlan és elkötelezett szervezeteket és szakembereket, akik megannyi értékes háttéranyagot, oktatási segédanyagot, útmutatót és kutatást készítettek az általunk tárgyalt témákban. Munkájuk elengedhetetlen pillére volt e kézikönyv készítésének. Bízunk benne, hogy az általuk végzett fontos szolgálathoz – az érzékeny társadalmi témák fiatalokkal történő szakszerű feldolgozásához és a demokratikus értékekre neveléshez – ez a segédkönyv is hozzá tud járulni.

Tartalomjegyzék

Előszó és használati útmutató.....	3
Mi ez a kézikönyv, és kinek szól?	3
Hogyan használjam?	3
Hogyan épül fel?	3
Hogyan született a kézikönyv? – Az EUROGUIDE projekt	4
Kik készítették? – A magyar EUROGUIDE partnerek	5
Köszönetnyilvánítás.....	5
Tartalomjegyzék.....	6
4. Téma III – Társadalmi ideológiák és vallás.....	7
4.1 Politikai ideológiák.....	7
Hogyan beszélgessek ezekről a témákról fiatalokkal?	10
4.2 Vallás.....	13
Hogyan beszélgessek ezekről a témákról fiatalokkal?	14

4. Téma III – Társadalmi ideológiák és vallás

4.1 Politikai ideológiák

Miért kell a politikai ideológiákról beszélni fiatalokkal?

A magyar politikailag az egyik legmegosztottabb társadalom Európában², amelynek káros hatásai alól a fiatalok sem vonhatják ki magukat. Bár több kutatás azt mutatja, hogy a fiatalok rendkívül apolitikusak³, ebben fontos szerepet játszik a politikáról vallott nagyon negatív képük.⁴ A közéleti tájékozódást nehezítik a közösségi média olyan árnyoldalai, mint az információs szűrőbuborék⁵, ami a felhasználók szokásait megfigyelő és a cégek pénzügyi érdekei mentén működő algoritmusok révén a felhasználókat egyre inkább saját véleményük buborékába zárja.⁶ Ennek hatására a felhasználó egyre inkább saját meggyőződésébe záródik, egyre kevésbé jutnak el hozzá annak ellentmondó, azt árnyaló információk. Ez a megosztottság növekedéséhez, a szakértábor-logika és törzsi gondolkodás erősödéséhez, az álhírekre és összeesküvés-elméletekre való nagyobb fogékonysághoz és könnyen radikalizálódáshoz is vezethet.

Sok közéleti kérdésről nagyon nehéz tárgyilagosan beszélgetni, mert a politikai szereplők aktuális érdekeik mentén igyekeznek átpolitizálni és kisajátítani témákat. Tudatában kell lennünk a politikai szereplők narratíváinak, és el kell tudnunk vonatkoztatni azoktól. Az érzékeny társadalmi témákról szóló beszélgetés alapjául pontos információknak és ismereteknek, nem pedig sztereotípiáknak és téves képzeteknek kell szolgálniuk. Hogy túljussunk egymás megbélyegzésén, ismernünk kell a közéleti véleményeket meghatározó ideológiák alapjait. Ebben kíván segíteni az alábbi fejezet.

Melyek a fő politikai ideológiák?

A politikai ideológiák olyan koherens eszmerendszerek, amelyek kifejezik követőik világlátását és értékvalasztásait, és kijelölik a társadalmi kérdések megválaszolásának, a konfliktusok megoldásának irányát és alapelveit. Bár a politikai szereplők általában nem azonosíthatóak tisztán egyik ideológiával sem, az általuk vallott és követett ideológia mégis iránymutatásként és magyarázatként is szolgál cselekedeteikhez. A politikai ideológiáknak többféle felosztása létezik, az alábbiakban bemutatjuk a három nagy klasszikus politikai ideológiát, valamint a napjainkban kiemelt szerepet játszó eszmerendszereket.

² Patkós Veronika: Politikai polarizáció és gazdasági sikertelenség az európai demokráciákban. Politikatudományi Szemle, 2017 <https://tk.hu/a-politikai-megosztottsag-hatasai-a-gazdasagi-eredenyekre>

³ Political Capital: NDI Ifjúsági Kutatási Project magyarországi felmérési eredményei 2020 https://www.politicalcapital.hu/pc-admin/source/documents/pc_ndi_youth_hun_20201014.pdf

⁴ Kézdi Beáta: „Miért undorodnak a magyar fiatalok a politikától? – tények és kérdések” KötőSzó blog 2016.04.04.

https://kotoszo.blog.hu/2016/04/04/miert_undorodnak_a_magyar_fiatalok_a_politikatol_erdekes_valaszok_es_tenyek

⁵ Gálík Mihály: „A hálózati hírmédia sajátosságai különös tekintettel a visszhangkamra- és a szűrőbuborék-jelenségre” In Medias Res 2019/2 8, 330–342 <https://media-tudomany.hu/wp-content/uploads/sites/13/2019/12/imr-2019-02-08-jav-1.pdf>

⁶ Vincze Hanna Orsolya: Hírközösségek és véleménybuborékok <http://www.medok.ro/sites/medok/files/publications/pdfs/ME.dok.2019.02.pdf>

Konzervativizmus⁷

A konzervatívok kiindulópontja az ember tökéletlenségébe és az emberi természet javíthatatlanságába vetett hit. Ezért a konzervatív politikai ideológia legfontosabb jellemvonása a hagyományos társadalmi intézmények, mint a közösség (pl. család, nemzet) és vallás, valamint a hagyományok, a fennálló társadalmi és kulturális vívmányok tisztelete. Kizárólag a hagyományokon alapuló, szerves, megfontolt fejlődést tartják elfogadhatónak. A gyors változás szerintük romboló a társadalomra nézve. A konzervatív politikai ideológiában a fontos szervezőelv a társadalom hierarchikus elrendeződése. A társadalom rétegekre tagozódását személyes vonásokkal, mint a motivációban és a tehetségben megmutatkozó különbségekkel magyarázzák. A tulajdont szentnek és sérthetetlennek tekintik, és sokan összeférhetetlennek tartják a szabadságot és az egyenlőséget.

Liberalizmus

A liberalizmus kiindulópontja az erkölcsös, tudatos és szabad ember, aki a politika eszközeivel javítható. Legfontosabb elve az emberi méltóságon alapuló egyéni szabadság, amely mindenáron és mindennel szemben védelmezendő. A liberális gazdaságpolitika szerint a piaci viszonyokba nem szabad beavatkozni az államnak, ezért ellene van a protekcionizmus minden formájának, és támogatja a szabadkereskedelmet. A személyes jogok határai a liberális világnézet szerint addig húzódnak, amíg a cselekvésével nem okoz másnak kárt vagy sérelmet. A liberális ideológia sok törekvése, mint a jogegyenlőség, az általános szavazójog, a szólásszabadság ma már részét képezi a demokratikus berendezkedésű országok jogrendjének, azonban a liberális ideológiáknak továbbra is fontos törekvése az állami szabályozások mértékének a lehető legkisebbre csökkentése és az egyéni és szabadságjogok minél szélesebb körének fenntartása.

Szocializmus

A szocialista ideológia kiindulópontja a megváltoztatható emberi természet. Legfontosabb értéke a társadalmi egyenlőség nem csak jogi, hanem vagyoni értelemben is. A társadalmi, gazdasági és politikai viszonyokból adódó társadalmi különbségek csökkentése érdekében szerintük az államnak be kell avatkozni a piaci viszonyokba. A szocialisták fontosnak tartják a szolidaritás elvét, és vallják, hogy a társadalmi igazságosság olyan cél, melynek eléréséhez az anyagi javak igazságosabb elosztása szükséges. A szocialista idea a kollektív jogokat az egyéni jogok elé helyezi, és korlátozhatónak tartja a magántulajdont és az egyéni szabadságjogokat. Az elvek megvalósítására erős, beavatkozó államot támogat, amely átrendezi a tulajdonviszonyokat, irányítja a gazdaságot, és megvalósítja az egyenlő elosztást.

⁷ A konzervativizmus, a liberalizmus és a szocializmus bemutatásához az alábbi forrásokat használtuk: Freedon, Michael, Lyman Tower Sargent, and Marc Stears. *The Oxford Handbook of Political Ideologies*. Oxford: Oxford University Press, 2015.; Hahner Péter: „A modern politikai irányzatok kialakulása” Rubicon <http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/a-modern-politikai-iranyzatok-kialakulasa/>

Kereszténydemokrácia⁸

A keresztény (elsősorban katolikus) tanokra épülő politika gyökerei messzire nyúlnak vissza, de az önálló ideológia és társadalmi-politikai mozgalom a 19. második felére ki jött létre. Az ideológia alapjainak lefektetésében nagy szerepet játszott XIII. Leó pápa 1891-ben kiadott Rerum Novarum kezdetű enciklikája, amely a szociális igazságosságot helyezte a keresztény társadalomfelfogás középpontjába, és ennek értelmében buzdított a fennálló társadalmi-gazdasági rendszer megváltoztatására (keresztényszociális mozgalom). A kereszténydemokrácia csak a második világháború után vált a keresztény (főleg katolikus) politikai mozgalom vezető ideológiájává. Az eszmerendszer kiindulópontja az emberi méltóság, és hogy minden ember része valamilyen közösségnek, aminek az alapja elsősorban a család. A kereszténydemokraták hangsúlyozzák az egyén felelősségét, ugyanakkor fontos alapértékük a szolidaritás. Az organikus társadalomfejlődésben hisznek, elvetik a radikális változtatásokat. A szegénység felszámolása, a széleskörű jólét megteremtése érdekében szükségesnek tartják a piac korlátozását és egy szociális biztonsági rendszer kiépítését (szociális piacgazdaság). Elvetik ugyanakkor az erőteljes állami beavatkozást és újraelosztást, ehelyett az állami és társadalmi szereplők (pl. munkaadók, munkavállalók, szakmai érdekképviselők, civilek stb.) párbeszédére helyezik a hangsúlyt. A központosítás helyett a szubszidiaritás elvét vallják, azaz hogy a feladatokat az érintettekhez legközelebbi szinten kell megoldani, a döntéseket a lehető legalacsonyabb szinten meghozni. A második világháború utáni Európában a kereszténydemokrata mozgalom központi gondolata volt a béke megőrzése, amellyel szorosan összefüggött az európai integráció iránti elköteleződés.

Szociáldemokrácia⁹

A szociáldemokrácia kiindulópontja a szocializmus, azon belül is főleg Karl Marx and Friedrich Engels munkássága. Eredetileg a békés átmenetet hirdette a kapitalizmusból a szocializmusba, a már létező politikai eszközöket használva. A 20. század közepére jelentősen mérséklődött az ideológia: a termelőeszközök állami kézbe vétele helyett a termelőeszközök szabályozását hirdette, és kiterjedt szociális ellátórendszerek létrehozását tűzte ki célul. Az államosítás helyébe tehát a magáncégek, az üzleti szereplők szabályozásának célja lépett a méltányos jövedelmek és a gazdasági növekedés érdekében. A szociáldemokraták elhagyták azt a marxí gondolatot is, hogy a demokrácia a burzsoázia eszköze osztályhatalmának fenntartására, és azt vallották, hogy a demokrácia a szocialista idea alapvető eleme.

⁸ A kereszténydemokrácia bemutatásához az alábbi forrásokat használtuk: Enyedi, Zs. (1998). Politika a kereszt jegyében. Osiris; Szabó, R. (2014). A modern kereszténydemokrácia megjelenése Magyarországon. A Demokrata Néppárt 1944–1949. In 70 éves a Kereszténydemokrata Néppárt. (pp. 11-47). Barankovics István Alapítvány.

http://real.mtak.hu/19467/1/A_modern_keresztenydemokracia_megjelenese_Magyarorszagon_u_084722.43199.pdf; Vervliet, C. (2009). Personalism, Christian-Democracy and Shakanyya. In Human Person (pp. 48-51). Adonis & Abbey Publishers Ltd.

⁹ A szociáldemokrácia bemutatásához az alábbi forrást használtuk: Britannica, T. Editors of Encyclopaedia. "Social democracy." Encyclopedia Britannica, December 20, 2016. <https://www.britannica.com/topic/social-democracy>.

Ökopolitika (zöld politika)¹⁰

A zöld politika vagy ökologizmus a legfiatalabb politikai ideológia. A zöld politikát az a tudományos felismerés hívta életre, hogy az emberi működés olyan mértékben károsítja a természetes környezetet és a biodiverzitást, amely komoly gazdasági és társadalmi átalakítások nélkül ökológiai katasztrófával fenyeget. Fő célkitűzése a kapitalista társadalmi rendszer átalakítása, mely a fogyasztói társadalom igényeinek kielégítése helyett egy fenntartható gazdasági rendszer kiépítését szorgalmazza, melyben egyszerre érvényesülnek a természetvédelmi elvek és a társadalom igényeinek kielégítése. A zöld politika fókuszában a fenntarthatóság kérdése áll, valamint olyan problémák, mint a globális felmelegedés, a természeti erőforrások elhasználása, az ivóvízkészletek csökkenése, a légszennyezettség növekedése és a természeti sokszínűség csökkenése.

Miért használjuk a jobb- és baloldal felosztást?

Hajlamosak vagyunk jobb-bal felosztásra egyszerűsíteni a politikai szereplők jellemzését. Ezt gyakran a politikai szereplők is ösztönzik, ha céljuk a politikai megosztottság növelése, a fekete-fehér logika érvényesítése, illetve a politikai rendszer eltolása a kétpártrendszer irányába. A jobb-bal felosztás azonban egyrészt önkényes, másrészt nagyon elnagyolt, mert elfedheti az egyes szereplők közti lényeges különbségeket. Csalóka továbbá azért is, mert az eltérő történelem, hagyományok és kontextusok miatt jelentős különbségek lehetnek az egyes országokban jobb- vagy baloldalra sorolt szereplők között.

Mit nevezünk politikai szélsőségeknek?

Ahogy a [szélsőséges érvelésről szóló fejezetben](#) kifejtjük, azt nevezzük radikálisnak vagy szélsőségesnek, ami kívül esik a társadalmilag megszokottn és elfogadottn. Politikai értelemben az minősül szélsőségesnek, ami elutasítja a demokratikus értékeket és az emberi jogokat, meggyőződése érdekében jogosnak tartja az erőszakot is, és ezáltal fenyegetést jelent egyénekre, közösségekre és az alkotmányos társadalmi berendezkedésre. A politikai szélsőségeség alapulhat bármelyik ideológia, de akár vallás elvein is.

Hogyan beszélgessek ezekről a témákról fiatalokkal?

A téma előzetes körüljárását, megalapozását, valamint a róla szóló párbeszéd strukturálását segítő háttér- és tényanyagok után alább felsorolunk néhány jellemző, a politikai ideológiákkal kapcsolatos elferdítő és egyoldalú megnyilvánulást, illetve radikális, szélsőséges kijelentést. A különböző témákhoz – a foglalkozásvezetői munkát segítve – beszélgetésindító kérdéseket és viták alapjául szolgáló lehetséges tételmondatokat is mellékelünk. Sem a politikai ideológiákról szóló kijelentések, sem a beszélgetésindító kérdések, sem a tételmondatok listája nem teljeskörű, igyekeztünk inkább jellemző típusokat összegyűjteni és arra törekedni, hogy a felsorakoztatott példák jó kiindulási alapjai

¹⁰ Az ökopolitika bemutatásához az alábbi forrásokat használtuk: Wall, Derek. The No-nonsense Guide to Green Politics. New Internationalist 2010; Mulvaney, Dustin. Green politics: an A-to-Z guide. Los Angeles: Sage Publications. 2011

lehessenek a diákokkal folytatott párbeszédnek. Ezeket elsősorban gondolatébresztőnek szánjuk, amelyekből a csoport érdeklődéséhez és felkészültségéhez igazodva mindenki szabadon válogathat.

Lapozz hátra! A kézikönyv [módszertani fejezetében](#) több konkrét gyakorlatot, ötletet és szempontot gyűjtöttünk össze, amelyek segíthetnek az itt bemutatott beszélgetésindító kérdések és tételmondatok mentén megvitatni a politikai ideológiákhoz kapcsolódó kérdéseket. A tételmondatok elsősorban a 6.2 fejezetben bemutatott [közösségi vitagyakorlatok](#) alapjául szolgálnak. A [Hova fordulhatok?](#) fejezetben továbbá több olyan [szervezetet](#) is ajánlunk, amelyek foglalkozásokat tartanak vagy értékes [szakmai, módszertani anyagokat](#) publikálnak a politikai ideológiákkal összefüggő témákban.

Politikai ideológiákkal kapcsolatos egyoldalú kijelentések

- A liberálisoknak nincsenek értékeik, szerintük mindent szabad.
- A konzervatívok maradiak, elavult értékekben hisznek.
- A szocialisták a kommunizmust akarják megteremteni, nem hisznek az egyéni szabadságban és a magántulajdonban.
- A szocialisták és a zöldek mindent be akarnak tiltani, ami jó az életben.
- A zöldek tönkreteszik a gazdaságot.
- Vannak olyan értékek (pl. haza, család, nemzet), amik kortalanok, és amikhez mindenkoron ragaszkodnunk kell.
- A liberálisok a külföldi hatalmak érdekeit szolgálják a nemzet ellenében.
- A bal- és a jobboldal között az az alapvető különbség, hogy az egyik jó, a másik rossz.
- Az egyén boldogulása a képességein és a szorgalmán múlik, aki nem képes érvényesülni a mai világban, az nem dolgozik elég keményen.
- Bizonyos esetekben (mint például egy világvármány alatt) a közösségi érdekek felülírják az egyéni szabadságjogokat.
- A jobboldali szélsőségeség az igazi veszély, mert az a kisebbségek életét fenyegeti.
- A konzervatív értékrendű emberek vallásosak.
- Minden országnak olyan vezetője van, amelyet megérdemel.

Lehetséges beszélgetésindító kérdések

- Mit jelent az, ha valaki politizál? Mi számít politikának?
- Vajon hogyan alakul ki az emberekben a politikai értékrendjük? Ti beszélgettek otthon/barátaitokkal politikáról?
- Mit nevezünk politikai ideológiának? Milyen politikai ideológiákat ismertek?

- Vannak, lehetnek olyan kérdések, melyekben különböző ideológiák képviselői egyetértene? Vannak olyan szituációk, melyeket azonosan ítélnék meg? Ha igen, szerinted melyek lehetnek azok?
- Hogy képzelitek el a különböző politikai ideológiák képviselőinek együttműködését egy ideális világban?
- Van olyan politikai ideológia, melynek egyetlen gondolatával sem tudtok egyetérteni?
- A különböző ideológiák követői vajon mindenben egyetértene? Ti mindenben egyetértetek a barátaitokkal?
- Mitől függ, hogy valaki szélsőséges mértékben követ-e egy ideológiát?
- Mik lehetnek a szélsőségesség jelei és veszélyei?
- Milyen tényezőktől függhet, hogy ki melyik politikai ideológiát fogadja el, tartja célravezetőnek?
- Fel tudtok idézni olyan helyzeteket, amikor azt hallottátok, hogy valakit (akár titeket) konzervatívnak, liberálisnak, baloldalinak címkéznek? Mit jelentettek ezek a címkék az adott helyzetben?
- El tudtok képzelni olyan helyzetet, ahol egy ország minden állampolgára elégedett?
- Gondoljátok végig, hogy a történelem során hogy változtak az egyes ideológiák és mikor milyen szerepet töltek be, mennyire voltak meghatározóak. Mi lehet ennek az oka?
- Szerintetek hogy születhet meg egy mindenki számára leginkább megfelelő és elfogadható döntés egy közösségben? Ti milyen döntéshozatali és részvételi típusokat ismertek? Nálatok hogyan születnek a döntések, pl. a családban, iskolában, barátok között?

Lehetséges tételmondatok

- Mindenki csak egy politikai ideológiát követhet, csak azt fogadhatja el legitimnek.
- A politikai ideológiák úgy működnek, mint a vallások.
- Politikai elkötelezettségtől függetlenül minden egyén célja, hogy biztonságban élhessen.
- A szabadság azt jelenti, hogy bárki bármit megtehet.
- Ha politizálunk, az rossz hatással van a közösségünkre.
- A tanároknak az iskolában beszélni kellene politikáról a diákokkal.
- Minden családban és baráti társaságban teret kellene adni a politikáról szóló párbeszédnek.
- Mindenkinek magánügye, hogy milyen politikai értékrend áll hozzá közel.
- Szükség lenne rá, hogy az emberek több olyan poszttal, véleménnyel találkozzanak a közösségi médiában, amivel nem értenek egyet.
- A közösségi portáloknak ki kellene szűrniük és le kellene tiltaniuk a szélsőséges politikai megnyilvánulásokat.

4.2 Vallás

Miért lehet érzékeny téma a vallás és a vallásosság a fiatalok számára?

A vallásossággal és egyes vallásokkal, egyházakkal kapcsolatban számos sztereotípiát él. A téma gyakran kerül a közéleti viták fókuszába, és számos esetben megbélyegzés áldozatai lesznek akár egyes felekezetek tagjai, akár a nem hívők. A fiatalokra egyre kevésbé jellemző a vallásosság és valamely vallás gyakorlása¹¹, így sok fiatalnak nincs közvetlen kapcsolata sem vallással, sem hívő kortárral. Ismereteiket és véleményüket így közvetett módon alakítják ki, és kevés alkalmuk van beszélgetni a témáról.

A vallásosság, a hit a természetfelettiben az emberi természetben gyökerezik, és hol hangsúlyosabban, hol kevésbé meghatározóan, de mindig is része volt az emberiség történelmének. A vallásosságnak jelentős érzelmi, magyarázó és értelmező szerepe van az egyén és a közösség életében is. Számtalan vallás létezik és létezik világszerte. Ezek között megkülönböztetjük a világvallásokat, melyek követőinek száma a többi vallás közt kiemelkedő, minden kontinensen jelen vannak, és egyetemes küldetésstudattal rendelkeznek. Magyarországon az Alaptörvény biztosítja a vallásszabadságot, a vallási vagy világnézeti meggyőződés pedig az az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény szerint védett tulajdonságnak minősül.

Vallásosság Magyarországon

A magyar egy erősen szekularizált társadalom. A népszámlálási adatok szerint 2001 és 2011 között 75%-ról 55%-ra csökkent a magukat vallásosnak tartók aránya¹², a Századvég 2017-es kutatása¹³ szerint pedig a felnőtt lakosság mindössze bő hetede éli meg vallásosságát egyháza tanítása szerint. A 2011-es népszámlálási adatok szerint¹⁴ a legnagyobb vallási felekezet Magyarországon a római katolikus (37%), ezt követi a református (12%), az evangélikus (2%), illetve az egyéb vallási felekezetek (2%) mint a baptista, a Hit Gyülekezete, a Jehova Tanúi, a román ortodox, az adventista, a pünkösdi, az izraelita, az iszlám és a buddhista egyházak és felekezetek. A népszámlálás során 27% nem válaszolt a felekezeti hovatartozásra vonatkozó kérdésre, 18% vallási közösséghez, felekezethez nem tartozónak vallotta magát, 1,5% pedig ateistának.

Egyház és társadalom, szekularizáció

A vallásoknak és azok intézményesült formájának, az egyházaknak is nagy szerepe van a társadalmak életében. Az egyének számára közös értelmezési keretet nyújtanak a világ jelenségeire, és útmutatót adnak erkölcsi kérdésekben. A vallásszociológia értelmezésében a vallás elősegíti a társadalmi integrációt, az összetartozás érzését, közösséget épít, legitimálja vagy megkérdőjelezi a fennálló

¹¹ Székely Levente (szerk.): Magyar fiatalok a Kárpát-medencében. Magyar ifjúság kutatás 2016. (Budapest: Kutatópont, 2018.), <https://kutatopont.hu/files/2018/07/magyarfiatalok.pdf>, 398.

¹² Bodnár Zsolt: A statisztikák szerint Európában csökken a keresztények száma, mégis virágzik a vallásbiznisz, Qubit, 2019.10.25., <https://qubit.hu/2019/10/25/a-statisztikak-szerint-europaban-csokken-a-keresztenyek-szama-megis-viragzik-a-vallasbiznisz>

¹³ Vallásosság és annak megélése, Századvég Politikai Iskola Alapítvány, 2017.12.21.

<https://szazadveg.hu/uploads/media/5f8c88519d936/szazadveg-kutatas-vallasossag-es-annak-megitelese-2017.pdf>

¹⁴ KSH népszámlálási adatok, Vallás adattábla, http://www.ksh.hu/nepszamlalas/tablak_vallas

társadalmi intézményeket.¹⁵ A különböző vallások és egyházak társadalmi szerepe és befolyása változott és változik a történelem során. Európában a 18–19. század folyamán, a nemzetállamok megszületésével párhuzamosan jöttek létre a szekuláris, azaz világi államok, amelyek vallási kérdésekben semlegesek, minden egyházat és vallást egyenlően kezelnek, és polgáraiknak vallásszabadságot biztosítanak. Magyarországon a vallási egyenlőség a zsidó vallás egyenjogúként való elismerésével valósult meg 1895-ben. A szekuláris társadalmakban a vallások és egyházak nem játszanak politikai szerepet, nem vesznek részt az állam működtetésében, de társadalmilag továbbra is aktívak. Az emberi viselkedésre vonatkozó előírásaik, erkölcsi normáik révén egyrészt szerepet játszanak az egyéni és társadalmi élet szabályozásában, másrészt számos társadalmi feladatot látnak el főleg szociális, egészségügyi és oktatási területen (pl. idősek gondozása, betegek ápolása, hátrányos helyzetűek segítése, iskolák fenntartása).

Vallás- és egyházellenesség, megbélyegzés

Különböző vallások közötti konfliktusok azóta léteznek, amióta a vallások, de a vallásnélküliség, illetve a vallásos hitet elutasító ateizmus a felvilágosodásig nem volt jellemző Európában. Magyarországon a kommunista diktatúra kiépülését követően, 1949-től, bár hivatalosan vallásszabadság volt, de a gyakorlatban egyházüldözés zajlott a „klerikális reakció elleni harc” jelszava alatt: egyházi szervezeteket tiltottak be, templomokat romboltak le, üldözték a vallásgyakorlást és a vallásos jelképek viselését is. Ez a jelenség az '50-es években, a Rákosi-korszakban volt a legerősebb, majd a rendszerváltásig folyamatosan gyengült, amikor újra valóság lett a szabad vallásgyakorlás. Ezekből az időkből mégis sok olyan benyomás és kép fennmaradt a magyar társadalomban, melyek politikai irányultsághoz kötik a vallásosságot, illetve a vallásos emberek megbélyegzését eredményezik.

Hogyan beszélgessek ezekről a témákról fiatalokkal?

A téma előzetes körüljárását, megalapozását, valamint a róla szóló párbeszéd strukturálását segítő háttér- és tényanyagok után alább felsorolunk néhány jellemző, a vallásokkal, vallásossággal kapcsolatos elferdítő és egyoldalú megnyilvánulást, illetve radikális, szélsőséges kijelentést. A különböző témákhoz – a foglalkozásvezetői munkát segítve – beszélgetésindító kérdéseket és viták alapjául szolgáló lehetséges tételmondatokat is mellékelünk. Sem a kijelentések, sem a beszélgetésindító kérdések, sem a tételmondatok listája nem teljeskörű, igyekeztünk inkább jellemző típusokat összegyűjteni és arra törekedni, hogy a felsorakoztatott példák jó kiindulási alapjai lehessenek a diákokkal folytatott párbeszédnek. Ezeket elsősorban gondolatébresztőnek szánjuk, amelyekből a csoport érdeklődéséhez és felkészültségéhez igazodva mindenki szabadon válogathat.

Lapozz hátra! A kézikönyv [módszertani fejezetében](#) több konkrét gyakorlatot, ötletet és szempontot gyűjtöttünk össze, amelyek segíthetnek az itt bemutatott beszélgetésindító kérdések és tételmondatok mentén megvitatni a vallásossághoz és a különböző vallásokhoz kapcsolódó kérdéseket. A tételmondatok elsősorban a 6.2 fejezetben bemutatott [közösségi vitagyakorlatok](#) alapjául szolgálnak.

¹⁵ Andorka Rudolf: Bevezetés a szociológiába (Budapest: Osiris, 2006), 460.

A különböző egyházak és vallások képviselői gyakran ellátogatnak iskolákba, hogy a tanárok felkérésére beszéljessenek a diákokkal. A vallásokról történő beszélgetéshez és tanításhoz tehát kiemelt segítséget nyújthat a környékbeli egyházi képviselők felkeresése és meghívása.

1. Vallásokat, egyházakat, hívőket, ateistákat megbélyegző kijelentések

- Aki hisz Istenben, nem tud racionálisan gondolkodni, álmovilágban él.
- Aki nem vallásos, és nem valamely egyház tanításai szerint él, annak nincsenek erkölcsi kapaszkodói, értékek és elvek nélkül él.
- Aki vallásos, az elmaradott, elavult erkölcsi parancsok szerint él.
- A vallásosság a fejlődés útjában áll.
- Aki a vallás és az egyház utasításai szerint él, nem képes az önálló gondolkodásra.

Lehetséges beszélgetésindító kérdések

- Melyek szerintetek ma a legnagyobb vallások, amelyeknek a legtöbb híve van (akár csak Európában vagy Magyarországon)? Mit gondoltok, hogy változott ezen vallások szerepe a történelem során?
- Szedjük össze közösen a legfontosabb szabályokat, amik irányítják a mindennapi életünket! Mi határozza meg, hogyan viselkedhetünk egymással, mi az, amit megtehetünk és mit nem? És milyen tetteket tiltanak a törvények?
- Milyen parancsokat, szabályokat fogalmazznak meg a nagyobb vallások, amiket ismertek?
- Vannak hasonlóságok a vallások által lefektetett parancsolatok és a társadalmi, állami szabályok között?
- Tudtok mondani olyan jelenségeket, amiknek nem értitek az okát, illetve aminek még a tudósok sem jöttek rá az okára?
- Ismertek vallásos, hívő embereket? Milyen vallásúak? Kérdeztétek már tőlük, hogy számukra mit jelent Isten?
- Szerintetek régmódi az, aki vallásos? Lehet valaki modern gondolkodású és vallásos egyszerre?
- Mi az egyház szerepe ma? Mi volt régen?
- Milyen vallásos ünnepek vannak? Nem hívő emberek is ünnepelhetik ezeket?
- Lehet valláshoz tartozás nélkül is hinni Istenben?
- Milyen mértékben szólhatnak bele a vallási vezetők a hívők életébe?
- Szerintetek csak az nevezhető hívőnek, aki a hite minden vallási előírását betartja? Mondhatunk olyat, hogy valaki inkább hívő/jobb hívő?
- Mit gondoltok a vallásszabadságról?
- Szerintetek vannak olyan, természettudományos módon nem megmagyarázható jelenségek, melyek létezésében nem vallásos emberek is hisznek?

Lehetséges tételmondatok

- Az egyház egy szekuláris államban is beleszólhat közéleti kérdésekbe.
- Csak a vallások biztosítanak szilárd erkölcsi alapot az élethez.
- A modern világban nehezebb hívőnek lenni, mint régen volt.

2. Egyes vallásokat és híveiket megbélyegző kijelentések

- Az iszlám erőszakos vallás, egyenlő a terrorral és a terroristákkal.
- Az iszlám elnyomja a nőket.
- A kereszténység bűnös és erőszakos vallás, mert háborúkat vívtak és embereket üldöztek és öltek a nevében.
- Az egyházi vezetők álszentek.

Lehetséges beszélgetésindító kérdések

- Saját becslések szerint mennyire ismeritek az iszlám vallást és parancsait? Mondjuk hányast adnátok magatoknak „iszlámismeretből”? És mennyire ismeritek saját becslések szerint a keresztény vallás tanításait, parancsait? Ebből hányast adnátok magatoknak?
- Tudjátok, mi a közös a zsidó, a keresztény és az iszlám vallásban?
- Beszélhetünk egységes keresztény tanításról, egységes kereszténységről? Hány keresztény egyházat ismertek? Mit tudtok ezekről?
- Mennyiben beszélhetünk egységes iszlám vallásról, egységes iszlám tanításról?
- Szerintetek van iszlám egyház? Tudjátok, hogy épül fel a katolikus egyház, és hogy épülnek fel a protestáns egyházak? Hogy épül fel vajon ehhez képest az iszlám egyház?
- Tudjátok, hány keresztény és hány muszlim él a Földön? Ők szerintetek mennyiben hasonlítanak és mennyiben különböznek egymástól? Mitől függhet ez? Vajon mind ugyanúgy értelmezik a saját vallásukat?
- Hallottátok már azt a fogalmat, hogy iszlamizmus? Szerintetek van különbség az iszlám vallás és az iszlamizmus, mint politikai ideológia között? Mi lehet a különbség a muszlim, azaz az iszlám vallás követője, és az iszlamista, a politikai ideológia követője között?
- Milyen szerepet játszottak régen a nők az európai társadalmakban és a kereszténységben?
- Mitől függ, hogy valaki melyik vallás követője lesz?
- Milyen eszközökkel toboroztak magunknak a történelem során a különböző vallások új híveket? Hogyan térítették meg az embereket? Mit gondoltok, működnek ma is hasonló módszerek?

Lehetséges tételmondatok

- Magyarország keresztény ország.
- Az iszlám vallást nehéz összeegyeztetni az európai értékekkel.

- A kereszténységhez túl sok vér tapadt már ahhoz, hogy képviselői a békét és szeretetet hirdessék.
- Kötelezővé kellene tenni minden iskolában a keresztény hittanoktatást.
- A tananyag részeként minden világvallásról tanulni kellene a középiskolában.

